

УДК 159.942.2:057.875+378:371
DOI 10.32755/sjeducation.2024.01.154

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Кресан Ольга Дмитрівна, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної та практичної психології,
Ніжинський державний університет імені М. Гоголя
(16600, Україна, Чернігівська обл., м. Ніжин, вул. Графська, 2,
e-mail: Kresan.olga@ndu.edu.ua)
ORCID: 0000-0002-7982-4533;

Смолянiнова Світлана Володимирiвна, старший викладач
кафедри іноземних мов,
*Національна академія образотворчого мистецтва
та архітектури*
(04053, Україна, м. Київ, Вознесенський узвіз, 20,
e-mail: Lana_smol@ukr.net)
ORCID: 0000-0002-2727-3178;

Кресан Тетяна Дмитрівна,
старший викладач кафедри іноземних мов,
Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури
(04053, Україна, м. Київ, Вознесенський узвіз, 20,
e-mail: tatiana.kresan@gmail.com)
ORCID: 0000-0002-2727-3178

Стаття присвячена вивченню особливостей розвитку соціального та емоційного інтелекту на заняттях з іноземної мови у студентів мистецьких спеціальностей. Соціальний та емоційний інтелект є важливими для різних сфер життя людини, оскільки підвищують її професійну та особисту успішність і покращують якість її соціальних інтеракцій. Для представників мистецьких професій високий рівень розвитку соціального та емоційного інтелекту сприяє не лише поліпшенню комунікації з реципієнтами мистецтва й художньої творчості, а й допомагає глибше відчувати соціальні та емоційні явища, які потребують відображення через мистецтво.

У роботі здійснено аналіз особливостей соціального та емоційного інтелекту як психологічних явищ, їх спільних і відмінних ознак. Шляхом порівняння структурних компонентів соціального та емоційного інтелекту доведено їхній тісний взаємозв'язок і важливість комплексного розвитку для особистості. Здійснено теоретичний аналіз підходів до визначення та розуміння соціального й емоційного інтелекту в сучасній психологічній науці. Авторами проведено емпіричне дослідження рівня розвитку емоційного

інтелекту у студентів мистецьких спеціальностей, зокрема зі студентами 2–4 курсів Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури (НАОМА), м. Київ. Методом дослідження був опитувальник емоційного інтелекту Н. Хола, що вимірює загальний рівень емоційного інтелекту, а також його рівень за шкалами.

Результати емпіричного вивчення проблеми показали, що досліджувані студенти мають переважно низький рівень вираження емоційного інтелекту за всіма параметрами застосованої психодіагностичної методики. Запропоновано методи розвитку емоційного інтелекту на практичних заняттях з іноземної мови, обґрунтовано психологічними особливостями студентів і фаховою спрямованістю навчального закладу. Практичне значення результатів цього дослідження полягає у можливості їх застосування на заняттях з іноземної мови зі студентами мистецьких спеціальностей з метою підвищення рівня соціального та емоційного інтелекту.

Ключові слова: *соціальний інтелект, емоційний інтелект, заняття з іноземної мови, методи розвитку емоційного інтелекту, емпатійне слухання, емпатійна дискусія, вітагенне навчання.*

DEVELOPMENT OF SOCIAL AND EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ART STUDENTS AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES

Kresan Olha, PhD in Psychology,
Associate Professor of the Department of General
and Practical Psychology,
Nizhyn Gogol State University
(2 Hraphska Street, Nizhyn, 16600, Chernihiv region, Ukraine,
e-mail: kresan987@gmail.com)
ORCID: 0000-0002-7982-4533;

Smolianinova Svitlana, Senior teacher of the Department
of Foreign Languages,
National Academy of Fine Arts and Architecture
(20 Voznesenskyi Uzvis Street, Kyiv, 04053, Ukraine,
e-mail: Lana_smol@ukr.net)
ORCID: 0000-0002-2727-3178;

Kresan Tetiana, Senior teacher of the Department
of Foreign Languages,
National Academy of Fine Arts and Architecture
(20 Voznesenskyi Uzvis Street, Kyiv, 04053, Ukraine,
e-mail: tatiana.kresan@gmail.com)
ORCID: 0000-0003-4336-2805

The article deals with the development of social and emotional intelligence in art students at foreign language classes. Social and emotional intelligence is important for various spheres of a person's life, as they increase their

professional and personal success and improve their social interaction. For art professionals, a high level of social and emotional intelligence helps to improve communication with the audience as well as to feel more deeply social and emotional phenomena that need to be reflected through art.

The article analyzes the features of social and emotional intelligence as psychological phenomena, their common and distinctive features. By comparing the structural components of social and emotional intelligence, their close relationship and the importance of complex development for the individual are proven. The authors made a theoretical analysis of the definition and understanding of social and emotional intelligence in modern psychology. An empirical study was conducted to investigate the level of emotional intelligence in art students of the National Academy of Fine Arts and Architecture (NAFAA), Kyiv.

The research method was Hall test of emotional intelligence, which measures the general level of emotional intelligence, as well as its level according to scales.

The results of the empirical study show that the students have mostly a low level of emotional intelligence. The article attempts to provide recommendations how to foster emotional intelligence development at foreign language classes which take into account students' psychological characteristics and future profession. The practical results of the study can be applied at foreign language classes at art universities in order to increase students' social and emotional intelligence.

Key words: *social intelligence, emotional intelligence, foreign language classes, methods of developing emotional intelligence, empathic listening, empathic discussion, holistic learning.*

Постановка проблеми. Проблема соціального та емоційного інтелекту на сьогодні визнана однією з найбільш актуальних у сучасному суспільстві насамперед через важливість взаємодії особистості і середовища на всіх рівнях. Нині рівень соціального та емоційного інтелекту входить до т. зв. «м'яких навичок», що забезпечують успішність її діяльності поряд з основними професійними знаннями, вміннями та навичками. З огляду на те, що людина знаходиться в постійній взаємодії з соціумом, низький рівень соціального та емоційного інтелекту в буквальному сенсі призводить до нереалізованості в усіх сферах життя – від кар'єрного зростання до взаємодії в соціумі та сімейних взаємин. Щобільше, дослідження показали, що люди з високим рівнем соціального й емоційного інтелекту схильні до волонтерської діяльності та виявляють високу політичну і громадську активність. [3]. Усі складові соціального й емоційного інтелекту, досліджені протягом попередніх років, вказують на те, що людей з низьким рівнем соціального й емоційного інтелекту легко підпорядкувати, вони не здатні

незалежно мислити і керувати своїм життям. Проте рівень соціального та емоційного інтелекту людини може бути підвищений спеціальними техніками. Особливого значення соціальний та емоційний інтелект набуває для студентів мистецьких спеціальностей, у яких майбутня професія пов'язана з творчістю. Робота з образотворчими та художніми засобами передбачає розуміння емоцій і соціальних проблем, які автор прагне передати через свій витвір мистецтва, що вимагає від майбутніх митців відповідного рівня соціального та емоційного інтелекту. У процесі навчання викладачі ЗВО мають можливість зробити власний внесок у формування соціального й емоційного інтелекту майбутніх фахівців. Зокрема, практичні заняття з іноземної мови надають можливість залучити певні методи, які сприятимуть їх розвитку.

Мета статті – дослідити взаємозв'язок і співвідношення соціального й емоційного інтелекту; за допомогою емпіричного дослідження виявити поточний рівень емоційного інтелекту у студентів Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури, проаналізувати результати дослідження і, спираючись на наукові досягнення в цій сфері, адаптувати загальні методи підвищення соціального та емоційного інтелекту до конкретних реалій занять з іноземної мови професійного спрямування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття соціального інтелекту вперше в історії, а саме в 1920 році, виділив Е. Трондайк, однак науково обґрунтовує це явище Г. Барнс [10]. Протягом подальших років феномен соціального інтелекту був досліджений такими науковцями, як Н. Кантор, Р. Ханівіл, Ф. Вернон та ін. Кожен з них дав своє визначення соціального інтелекту і розкрив нові аспекти цього явища. Відомий американський психолог Гордон Олпорт [11] зробив акцент на тому, що наявність соціального інтелекту сприяє ефективності спілкування і здатності людини до адаптації. Комітськи С. та Джон О. наприкінці ХХ століття виділили та проаналізували складові соціального інтелекту [13]. Відповідно до запропонованої класифікації «добре розуміння почуттів інших людей» є одним з його виявів. У цей самий час П. Саловей і Дж. Майер почали дослідження цієї ж складової

і таким чином виокремили спеціальне психологічне поняття – *емоційний інтелект*. Крім цього, автори виділили також ознаки емоційного інтелекту, такі як сприйняття, використання, розуміння емоцій та керування ними [14]. Згідно з думкою дослідників, ці складові можна сформувані шляхом навчання та тренування. Так, американський психотерапевт Клод Штайнер [15] виділив п'ять компонентів емоційної грамотності, це такі як усвідомлення власних емоцій, емпатія, управління емоціями, подолання емоційних проблем та емоційної інтерактивності. Крім цього, він розробив цікаві практичні техніки для поліпшення рівня емоційної грамотності, що можуть бути застосовані в індивідуальній та груповій роботі.

Фізіологію емоцій досліджували різні вчені, серед яких американський невролог Поль Маклін, який розробив теорію триєдиного мозку, відповідно до якої за емоції відповідає саме лімбічна система. Він довів, що якщо напряду вплинути на лімбічну, тобто «емоційну» сферу в обхід неокортексту, ділянки, яка відповідає за вищі когнітивні здібності, людина підпорядковується емоціям і втрачає контроль над ними [13]. Це свідчить про те, що явище емоційного інтелекту має ознаки як психофізіологічного процесу, що залежить від діяльності лімбічної та гормональної системи, так і може бути результатом тренування та спеціального навчання в процесі соціальної взаємодії чи спеціально організованої освіти.

В українській психології сучасні дослідники М. А. Кузнецов, Н. Ю. Діомідова виявили емоційний інтелект в умовах стресу, проаналізувавши його психологічні особливості і дослідивши зв'язок стресостійкості та емоційного інтелекту [1]. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. [6] у своєму емпіричному дослідженні розкрили ієрархічну структуру рівнів емоційного інтелекту, що має важливе значення для його теоретичного аналізу та практичного вивчення. Досвід розвитку емоційного інтелекту на заняттях з іноземної мови у ЗВО розкрила Т. В. Шиян, яка розглянула складові компоненти емоційного інтелекту й методи їх розвитку у студентів на практичних заняттях з англійської мови [9]. Москаленко М. В. для розвитку емоційного інтелекту в технічних ЗВО пропонує те-

хнології особистісно-орієнтованого, проблемного, знаково-контекстного та групового навчання [5]. Фурман В. В. також провів емпіричне дослідження в університеті імені Бориса Грінченка [8]. Результати показали недостатній рівень розвитку емоційного інтелекту у студентів цього ЗВО, що спричинило впровадження в навчальний процес спеціальної дисципліни для розвитку емоційного інтелекту студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх десятиліть наукова думка приділяла значну увагу важливості розвитку соціального та емоційного інтелекту. У цьому дослідженні ми прагнемо розрізнити і відокремити такі поняття, як соціальний та емоційний інтелект, а також виділити спільне між ними. На нашу думку, і соціальний, і емоційний інтелект однаковою мірою впливають на психологічне становлення особистості та її успішність у суспільстві. Незважаючи на те, що обидва терміни охоплюють багатогранні аспекти, процеси, задіяні під час становлення людини, соціальний та емоційний інтелект тісно пов'язані між собою. Під *соціальним інтелектом* ми розуміємо сукупність здібностей, що сприяють успішності в побудові взаємин людини з іншими та соціальної взаємодії. Сюди входять такі здібності, як здатність розуміти іншу людину та її поведінку, здатність до емпатії, саморозуміння, здатність до адаптації власної поведінки відповідно до ситуації тощо. Отже, йдеться про сферу соціальних відносин та соціальної взаємодії, що є більш ефективною і більш успішною за умови розвитку в особистості соціального інтелекту.

Водночас емоційний інтелект вважається близьким, але не тотожним поняттям. *Емоційний інтелект* охоплює як себе сферу емоцій і почуттів, що знаходиться за межами когнітивної діяльності мозку, так і розуміння власних почуттів, їх усвідомлення й керування ними, а також розуміння емоцій інших. Як бачимо, ці явища досить близькі між собою, при цьому соціальний інтелект є більш широким явищем, що охоплює сферу взаємодії та взаємин між людьми, а емоційний інтелект стосується емоцій, проте також впливає на взаємини та соціальні відносини.

Важливо, що на успішність особистості у соціальній взаємодії впливають як соціальний, так і емоційний інтелект. Так,

Джон Мейер, науковець, який започаткував дослідження емоційного інтелекту, зазначив, що емоційний інтелект високого рівня забезпечує особистості від 10 до 25 % успіху в соціальних сферах життя [14]. Для того, щоб продемонструвати, наскільки близькі поняття соціального та емоційного інтелекту, пропонуємо виявити їхні складові аспекти, які знаходяться в тотожній близькості, і звернути особливу увагу на ті, що цілком збігаються. Отже, основними складовими емоційного інтелекту, на яких наголошують усі науковці, є:

- емоційна обізнаність, яка містить розпізнавання власних емоцій, уміння правильно їх оцінювати і коректно висловлювати;
- емпатія, здібність до співпереживання і розуміння емоцій іншої людини;
- управління власними емоціями;
- вміння інтерпретувати емоції співрозмовника та керувати ними;
- самомотивація, самоаналіз, самооцінка.

Незважаючи на майже сто років активного дослідження соціального інтелекту, одностайної думки щодо його складових не досягнуто. Серед сучасних дослідників спробу ретельного аналізу складових компонентів соціального інтелекту зробила Л. О. Ляховець [2].

Зокрема, серед складових соціального інтелекту виділяють:

- 1) комунікативно-особистісну складову, компоненти якої впливають на формування психологічної контактності й відповідають за спілкування;
- 2) самосвідомість, яка містить почуття самоповаги і відкритість новим ідеям;
- 3) здібність розуміти й моделювати соціальні явища і мотиви, що керують людьми;
- 4) стресостійкість [2].

Як бачимо, в кожному з вищезгаданих компонентів задіяні емоційні реакції та емоційна грамотність особистості, тому можна стверджувати, що між цими елементами соціального і емоційного інтелекту існує тісний зв'язок. Кожний з вищеперелічених факторів не може бути віднесений лише до когнітивно-розумових здібностей. У вмінні контактувати, поважати

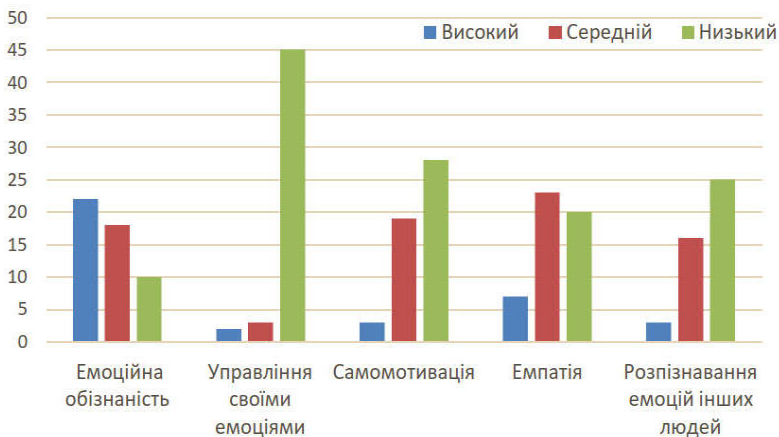
співрозмовника, розуміти мотиви, що керують людьми, протидіяти стресу основоположна роль припадає на емоційні реакції.

Про тісний зв'язок соціального й емоційного інтелекту також писав американський науковець Р. Бар-Он, який, базуючись на емпіричному дослідженні, обґрунтував модель соціально-емоційного інтелекту [12]. Отже, можемо зробити висновок, що соціальний та емоційний інтелект тісно взаємопов'язані, водночас соціальний інтелект містить здібності, що впливають на ширше коло соціальної взаємодії, а емоційний інтелект передбачає розуміння, сприйняття та керування власними емоціями, а також розуміння емоцій інших, що також впливає на соціальну взаємодію, проте більш опосередковано. У розвитку особистості як складної психофізіологічної системи надзвичайно важко відокремити вплив складових компонентів соціального інтелекту від одночасного впливу на деякі складові емоційного інтелекту. Тому в нашому дослідженні будемо розглядати їх як близькі та взаємопов'язані явища.

Для емпіричного дослідження особливостей соціального та емоційного інтелекту у студентів мистецьких спеціальностей нами було здійснено вивчення емоційного інтелекту у студентів 2–4 курсів Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА) за опитувальником Н. Хола (N=50). Таким чином було визначено загальний рівень емоційного інтелекту, а також його рівень за шкалами (парціальний емоційний інтелект). Результати дослідження за шкалами відображені на рис. 1.

Як бачимо з рис. 1, високий рівень емоційного інтелекту переважає в досліджуваних лише за шкалою № 1 Емоційна обізнаність, що становить 22 % серед усіх студентів. Значення цієї шкали свідчить про наявність у людини загальних знань про емоційну сферу та її особливості. Це означає, що студенти загалом знають загальну інформацію про емоції та розуміють їхню природу. Проте за шкалою № 2 «Управління своїми емоціями» спостерігаємо дуже низький рівень, водночас високий та середній рівень показників зведені майже нанівець. Це свідчить про те, що студенти дуже низько оцінюють свою здатність керувати власними емоціями, не мають навичок саморегуляції, а також не можуть справлятися зі стресом та іншими емоційними реакціями.

Рис. 1. Рівень розвитку парціального емоційного інтелекту за методикою Н. Хола у студентів Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

За шкалою № 3 «Самомотивація», яка є найважливішим аспектом саморозвитку і самореалізації, також преважує низький і середній рівень розвитку цієї здатності. Серед усіх досліджуваних загалом три особи мають високий рівень вияву ознаки, що становить усього 6%. За шкалами № 3–4 бачимо, що у студентів спостерігається переважно середній рівень емпатії, але при цьому преважує низький рівень за шкалою розпізнавання емоцій інших людей. Це свідчить про те, що співчуття і співпереживання певною мірою притаманне досліджуваним, проте вони не розпізнають і відповідно не розуміють емоції інших. Високий рівень відсутній майже в усіх показниках, що свідчить про невисокий ступінь вияву кожного з компонентів емоційного інтелекту у студентів НАОМА. Результати дослідження загального рівня емоційного інтелекту відображені на рис. 2.

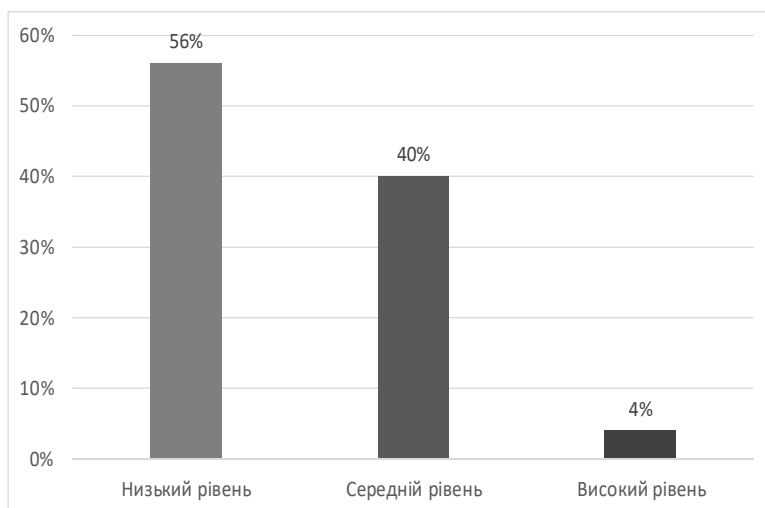

Рис. 2. Показники загального рівня розвитку емоційного інтелекту у студентів НАОМА

Як бачимо з рис. 2, найбільший відсоток, а саме 56 % опитаних, має низький рівень емоційного інтелекту, що становить досить велику кількість серед усієї вибірки, 40 % – середній рівень і лише 4 % – високий (рис. 2). Це свідчить про те, що переважна більшість студентів не орієнтуються у своїх емоціях, не можуть ними керувати і відповідно відчувають труднощі у їх вираженні. Отримані результати дають серйозні підстави для запровадження в навчальний процес практик та методів для розвитку соціального й емоційного інтелекту студентів.

Далі наводимо комплекс пропонованих нами конкретних вправ і методів, які можливо застосувати саме на практичних заняттях з іноземної мови і які сприятимуть розвитку емоційного й соціального інтелекту в студентів загалом. Насамперед практичні заняття з іноземної мови необхідно будувати таким чином, щоб уникати лекцій, реалізуючи *принцип інтерактивності* і групового навчання. Для того, щоб підвищити рівень соціального та емоційного інтелекту, пропонуємо техніку *емпатійного слухання*, яке, залучаючи емоційну сферу, дозволяє виходити за межі когнітивного сприйняття інформації, ство-

рюючи розуміння того, що ховається за словами. Тим самим ми переводимо методику аудіювання на новий рівень, розвиваючи стосунки людей і зв'язки між ними. Таким чином особистість, яка опанувала вмінням слухати співрозмовника з емпатією, у змозі сформуванати взаємостосунки в колективі, розвинути взаємопідтримку, взаємодопомогу, знайти друзів тощо. Вміння отримувати невербальну інформацію є ключовим у врегулюванні конфліктів мирним шляхом, що в кінцевому результаті є ознакою розвинутого суспільства. Аспектами емпатійного слухання є:

- вияв співчуття, уваги до співрозмовника;
- вміння зосередитись на співрозмовнику;
- здатність відчувати себе на місці іншого;
- толерантність і повага до партнера.

Розглядаючи **способи підвищення** соціального й емоційного інтелекту у студентів мистецьких спеціальностей, потрібно зазначити, що формою навчання, за допомогою якої повною мірою можна розвивати вищезгадані властивості, є *дискусія і обговорення*. Проте слід пам'ятати, що дискусія, яка впливає на розвиток емоційного інтелекту, повинна виходити за межі формального висловлювання думок і охоплювати найважливіші аспекти, згадані вище. Для того, щоб утворити і проводити дискусію на новому рівні, насамперед високий рівень соціального та емоційного інтелекту повинен мати викладач. Першим кроком є створення комфортної психологічної атмосфери, у якій студенти почуваються вільно й готові розкритися.

По-друге, приділяємо увагу мотивації, яка керує поведінкою людини. За відсутністю мотивації, а саме, зацікавленості в темі обговорення, у студентів не виникне бажання щиро висловлювати свої думки й чути інших. Таким чином це робота над створенням *емпатійної дискусії*, ознакою якої є приділення уваги невербальним ознакам: виразу обличчя співрозмовників, їхній інтонації і жестах, які є виявом некогнітивних рис. У такий спосіб студенти навчаються виражати і керувати своїми емоціями і розпізнавати емоції інших, підвищуючи рівень емоційного інтелекту. Залучаючи цю методику, ми реалізуємо концепцію *вітагенного навчання* [7], яке побудовано на реалі-

зації життєвого досвіду та принципі інтерактивності. Крім цього, приділяючи окрему увагу словам кожного спікера, викладач спонукає групу ставити питання до нього.

На практичних заняттях з іноземної (англійської) мови студентами творчих спеціальностей вивчається історія мистецтва. Завдання поставити себе на місце митця, вивчаючи певний історичний період, або уявити себе в ситуації, яка є предметом розмови, сприяє активізації життєвого досвіду і спонукає студентів наводити особисті приклади. Це водночас сприяє розвитку емоційного інтелекту, оскільки приклади з особистого життя актуалізують емоційні стани, пережиті в минулому, а також такий прийом реалізує концепцію ситуативного моделювання.

Наступним кроком є *постановка контраверсійних питань*, у результаті чого висвітлюється протилежна точка зору, яка може викликати негативні емоції, такі як обурення, незгоду тощо. Завданням емпатійної дискусії є навчити студентів приймати протилежну точку зору, навіть не погоджуючись з нею; не переривати інших студентів, дати їм змогу висловитися до кінця, розуміти емоції партнера у спілкуванні. Водночас відбувається процес контролю над власними емоціями, формується толерантність до інших поглядів та ін.

Висновки. Соціальний та емоційний інтелект мають важливе значення для взаємодії особистості з середовищем, кар'єрного зростання та інших сфер життєдіяльності людини. На сьогодні це одні з провідних *soft-skills*, що забезпечують її успішність у роботі та житті. Особливого значення вони набувають для фахівців мистецької сфери через необхідність взаємодіяти з емоційним світом реципієнтів художньої творчості та поціновувачами мистецтва. У результаті теоретичного та емпіричного вивчення цієї проблеми було встановлено, ці види інтелекту є різними, проте досить близькими психологічними явищами, які мають низку схожих компонентів. Водночас соціальний інтелект виявляється переважно в поведінці людини в соціумі та взаємодії з оточенням, а емоційний – у сприйнятті, розумінні й управлінні емоціями, що також впливає на поведінку та інтерперсональні взаємини. Емпіричне

дослідження емоційного інтелекту за методикою Н. Хола у студентів НАОМА показало, що переважна більшість мають низький рівень його вияву як за результатами загального показника, так і за шкалами. Це свідчить про необхідність підвищення рівня соціального та емоційного інтелекту, у зв'язку з чим запропоновано способи їх оптимізації на заняттях з іноземної мови.

Найбільш ефективними способами підвищення соціального та емоційного інтелекту на заняттях з іноземної мови професійного спрямування у студентів мистецьких спеціальностей є емпатійне слухання в контексті розвитку діалогічного мовлення, емпатійна дискусія, постановка контраверсійних питань, що входять до реалізації концепції вітагенного навчання, побудованого на життєвому досвіді суб'єктів освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Кузнєцов М. А., Діомідова Н. Ю. Емоційний інтелект як чинник психоемоційних станів студентів в умовах іспиту. Харків : Діса плус, 2017. 189 с.
2. Ляховець Л. О. Соціальний інтелект: поняття, функції, структура. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Психологічні науки. 2013. Вип. 114. С. 128–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2013_114_28 (дата звернення: 20.01.2024).
3. Лядський І. К., Дячков Д. В. Управління соціальним інтелектом як фактором впливу на формування soft-skills у здобувачів вищої освіти. *Таврійський науковий вісник*. Розділ Економіка. 2022. № 13. С. 24–35.
4. Марчук С. В. Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Психологія. Ужгород : Гельветика, 2021. Вип. 3. С. 20–23.
5. Москаленко М. В. Потенціал дисципліни «іноземна мова» у формуванні емоційного інтелекту студентів технічних закладів вищої освіти / Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. *Young Scientist*. 2019. № 5.1 (69.1). С. 155–158.
6. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. Київ, 2003. 159 с.
7. Скрипник М. І., Кравчинська Т. С., Волинець Н. П. Проектування сучасного уроку: теорія та практика. Робочий зошит для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Київ : ЦПО, 2022. 66 с. URL: <http://surl.li/etnxk> (дата звернення: 20.01.2024).

8. Фурман В. В. Розвиток емоційного інтелекту в професійному становленні студента. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. № 4. С. 155–160.

9. Шиян Т. В. Розвиток емоційного інтелекту студентів молодших курсів засобами дисципліни «Англійська мова за професійним спрямуванням». *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Педагогіка. Миколаїв, 2012. Вип. 187. Т. 199. С. 92–96.

10. Barnes H. E. *History and social intelligence*. New York: A. A. Knopf. 1926. 597p.

11. Allport G. W. *Personality: A Psychological Interpretation*. New York, 1937. 516 p.

12. Bar-On R. *Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory. Technical Manual*. Toronto : Multi-Health Systems, 1997.

13. Kosmitzki C., John O. P. The implicit use of explicit conceptions of social intelligence, *Personality and individual Differences*, 1993. № 15. P. 11–23.

14. Mayer J. D., Salovey P. *The Intelligence of Emotional Intelligence*. New York, 1993. P. 433–442.

15. Steiner Claude. *Emotional Literacy: Intelligence with a Heart*, Personhood Press, Fawnskin, 2003. 192 p.

References

1. Kuznietsov, M. A., Diomidova, N. Iu. (2017), Emotional intelligence as a factor of psycho-emotional states of students in exam conditions, *Disa plus*, Kharkiv.

2. Liakhovets, L. O. (2013), "Social intelligence: concepts, functions, structure", *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Psychological sciences*, Issue 114, pp. 128–133, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2013_114_28 (accessed at 20 January 2024).

3. Liadskyi, I. K., Diachkov, D. V. (2022), "Management of social intelligence as a factor influencing the formation of soft-skills among students of higher education", *Tavrian Scientific Herald. Section Economics*, No. 13, pp. 24–35.

4. Marchuk, S. V. (2021), "Theoretical analysis of the concept of emotional intelligence in psychology", *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Psychology, Helvetika*, Uzhhorod, Issue 3, pp. 20–23.

5. Moskalenko, M. V. (2019), "The potential of the course "foreign language" in the formation of emotional intelligence of

students of technical institutions of higher education", *Poltava National Technical Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic, Young Scientist*, No. 5.1 (69.1), pp. 155–158.

6. Nosenko, E. L. and Kovryha, N. V. (2003), *Emotional intelligence: conceptualization of the phenomenon, main functions*, Kyiv.

7. Skrypnyk, M. I., Kravchynska, T. S. and Volynets, N. P. (2022), *Designing a modern lesson: theory and practice: Workbook for teaching staff of general secondary education institutions*, TSIPO, Kyiv, available at: <http://surl.li/etnxx> (accessed at 20 January 2024).

8. Furman, V. V. (2018), "Development of the emotional intelligence in the professional formation of a student", *Scientific Bulletin of Kherson State University*, Kyiv Borys Hrinchenko University, No. 4, pp. 155–160.

9. Shyian, T. V. (2012), "Development of the emotional intelligence of junior year students by means of the course "English for professional direction"", *Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex. Series: Pedagogy*, Mykolaiv, Issue 187, Vol. 199, pp. 92–96.

10. Barnes, H. E. (1926), *History and social intelligence*, A. A. Knopf, New York.

11. Allport, G. W. (1937), *Personality: A Psychological Interpretation*, New York.

12. Bar-On, R. (1997), "Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory". *Technical Manual*. Multi-Health Systems, Toronto.

13. Kosmitzki, C., John, O. P. (1993), "The implicit use of explicit conceptions of social intelligence", *Personality and individual Differences*, No. 15, pp. 11–23.

14. Mayer, J. D., Salovei, P. (1993), *The Intelligence of Emotional Intelligence*, New York, pp. 433–442.

15. Steiner, C. (2003), *Emotional Literacy: Intelligence with a Heart*, Personhood Press, Fawnskin.